

In dit nummer:

Glas-in-loodramen in
de Dorpskerk
Zuidhorn

Historische vondst in
bodem Noordhorn

'Horn' in Noordhorn
en Zuidhorn

Dorpsleven van de
jaren '60 en '70 in
beeld

Brittil 1976 : De
vrienden van het
Witte Huis

Historische
Verenigingen in het
Westerkwartier

Elektrificatie van
Zuidhorn

Periodiek van de Historische Kring Zuidhorn

9^e jaargang nr. 2

December 2019

Redactie

Nico Attema

Joop Cleij

Kees Kugel

Jan van Weerden

Druk

RCG Groningen

Bestuur van de HKZ

Voorzitter

P. H. Pellenbarg

Secretaris

J. Wijbenga (secretarishkz@gmail.com)

Penningmeester

A. Fennema

Overige leden

G. van Agteren-Birza en H. Koot

Archief

W. Renkema. Archief is in het gemeentehuis

Website

www.historischekringzuidhorn.nl

Inhoud

Van de redactie	Blz. 3
Glas-in-loodramen in de dorpskerk Zuidhorn	Blz. 4
Historische vondst in bodem Noordhorn	Blz. 8
'Horn' in Noordhorn en Zuidhorn	Blz. 12
Dorpsleven van de jaren '60 en '70 in beeld	Blz. 15
Brittil 1976: De vrienden van het Witte Huis	Blz. 18
Historische verenigingen in het Westerkwartier	Blz. 21
Electrificatie van Zuidhorn	Blz. 25

ISSN: 2589-2487

*Illustratie op titelblad: Feestelijke opening van het Witte Huis in 1976
door locoburgemeester Van Veenen*

Van de redactie

Gedachten naar aanleiding van een foto, gemaakt ter gelegenheid van de schenking van de ansichtenverzameling van Tjeert van Hoogen in 2011. Zie achterzijde van dit nummer.

Hoewel wij al jaren in de oude gemeente Zuidhorn wonen en Joop Cleij met 52 jaren nog het langst, blijven we toch import vergeleken met degenen die hier geboren zijn. Waarbij soms ook hun ouders en grootouders hier al woonden. Zij hebben herinneringen aan en kennen verhalen over een dorp en zijn bewoners die wij, de import, ons door ijverig speuren, lezen en navragen moeten verwerven.

Vanwaar die behoefte om de geschiedenis van je woonplaats te kennen? Van tijd tot tijd stel ik mijzelf die vraag. Een eenduidig antwoord kan ik niet geven. Wat mij betreft: ik denk dat ik die kennis nodig heb om mij thuis te voelen in een omgeving die mij ooit vreemd was, een behoefte die ik ook bij anderen bespeur. Tenslotte kwamen velen van ons min of meer bij toeval in Zuidhorn terecht. Het had ook Winsum of Bedum kunnen zijn.

Wat zocht je op zo'n moment, een betaalbare woning? Ja, maar kennelijk ook de overzichtelijke gemeenschap van het dorp waaruit je misschien zelf kwam. Een keuze waarbij je niet veel verder keek. Aan het voorzieningenniveau dachten we nauwelijks. Maar eenmaal hier bleek dat aan de behoeften te voldoen. Het was 1972 en je stond er totaal niet bij stil dat dit dorp ooit uit zijn voegen zou kunnen groeien.

En zo leefden we in de jaren zeventig als dorpsbewoner, werden lid van plaatselijke kerken en verenigingen of gingen in de politiek. Op die manier mengden we ons onder de autochtonen, die achteraf vaak ook import bleken. De Eendracht, de Plattelandsvrouwen, PLAT, de kegelclub, TIOL en de voetbalvereniging werden zo van van vers bloed voorzien.

Er waren ook mensen die op zoek gingen naar de historie van de plaats waar ze neergestreken waren. Geboren Zuidhorners als *Jacob de Wit* en *Tjeert van Hoogen* werden hun leidlieden. Zij bleken al een schat aan verhalen en foto's verzameld te hebben, waarvan wij bij onze schrijfsels tot op de dag van vandaag gebruik maken. Daarbij missen we hen node, omdat zij onze vragen over het door hun verzamelde materiaal niet meer kunnen toelichten.

Glas-in-loodramen in de dorpskerk Zuidhorn

'Het glas is naar het allergrootste genoeg'

De Dorpskerk van Zuidhorn, door velen 'het witte kerkje' genoemd, werd in de late twaalfde of de vroege dertiende eeuw als eenvoudige zaalkerk gebouwd. Nadien is het gebouw talloze malen gewijzigd. In de vroege dertiende eeuw werd de toren gebouwd, het koor dateert uit de veertiende of vijftiende eeuw, de dwarsbeuken uit de vroege zestiende eeuw. Pas sinds ca. 1870 is de kerk witgepleisterd.

Een opvallend onderdeel van het interieur van de kerk zijn de glas-in-loodramen die in het schip en het koor (sinds 1847 consistorie) te zien zijn. Deze werden, tegelijk met de huidige vensters met stenen omlijsting, in 1931 aangebracht. In 1854 werden negen gotische spitsboogvensters al vervangen door rondboogvensters, uitgevoerd in gietijzer. Men meende (toen) dat dit materiaal onderhoudsvrij was. Blijkbaar was er in 1931 toch aanleiding deze gietijzeren vensters te vervangen door gemetselde ramen.

Op initiatief van dominee Jacobus Johannes Henricus Bange, predikant van de Hervormde Gemeente Zuidhorn van 1908 tot 1946, worden de nieuwe ramen aangebracht. Hij heeft de benodigde gelden ingezameld en de correspondentie met de betrokkenen gevoerd, zo schrijft hij zelf in zijn boekje *Uit 's Levens Overvloed* (Amersfoort, z.j.). Hij is dermate betrokken bij de werkzaamheden dat hij bij zijn afscheid als predikant van de Hervormde kerk Zuidhorn op 20 januari 1946 meldt dat de 'schuldenlast die daarop rustte, is afgelost'.

Een van de hoofdstukken in dit boekje is getiteld *Open vensters*. Het gaat hierbij om de op 11 oktober 1931 door ds. Bange gehouden 'inwijdingsrede' ter gelegenheid van het 'godsdiensig in gebruik nemen' van de nieuwe glas-in-loodramen.

In deze inwijdingsrede baseert ds. Bange zich op het bijbelgedeelte Daniël 6:11, dat handelt over de wijze waarop Daniël tijdens zijn ballingschap in Babel zijn huis inricht: 'Daniël nu bouwde in zijn opperzaal open vensters tegen Jeruzalem aan en hij knielde driemaal daags op zijn knieën en bad en deed belijdenis voor zijn God'. Daniël deed dit volgens ds. Bange omdat de kamer er mooier van werd en het prettiger was om erin te verblijven. Daar is niets verkeerd aan: 'Omdat het zooveel mooier was voor hem en voor de zijnen om er te vertoeven? Zeker zal dat hem sterk beïnvloed hebben en dat mag toch ook? Wij menschen behoeven toch niet op te komen voor wat leelijk en wanstaltig is?' Vervolgens benadrukt Bange Daniëls toewijding aan God en vergelijkt de toewijding aan het huis van God die hij bij rooms-katholieke gelovigen aantreft met het gebrek aan aandacht voor het kerkgebouw dat volgens hem dikwijls bij protestanten bestaat.

De leiding van de aanpassing van de vensters in 1931 had Ir. Jan Anthony Mulock Houwer, stadsarchitect van Groningen (foto links). Hij ontwierp in de stad Groningen onder meer de elektrische centrale aan de Bloemstraat (1903) en de watertoren aan de Hofstede de Grootkade (1912). Tevens gaf hij met de industrieel Jan Evert Scholten vorm aan het Stadspark. We krijgen de indruk dat Mulock Houwer bij de aanpassing van de vensters in de Dorpskerk van Zuidhorn een adviserende rol heeft gespeeld. Hij

deed dat belangeloos, zoals op een van de ramen nog te lezen is. Ds. Bange brengt het werk van Mulock Houwer als volgt onder woorden: 'Hoe klein is het aantal mensen, dat gratis adviezen geeft en dan de beste, zoals U steeds gedaan hebt. Meer dan eens. Als ik denk aan dien berg van correspondentie, die er gevoerd is tusschen U en mij, dan heeft dat heel wat tijd en moeite in beslag genomen bij U.' Als dank hebben de kerkenraad en ds. Bange zonder medeweten van Mulock Houwer de volgende tekst in een van de glas-in-loodramen laten aanbrengen: 'In dankbare herinnering aan den Bouwmeester Ir. J.A. Mulock Houwer voor zijne belangelooze leiding van de Restauratie van deze Kerk. Anno 1931.'

Voor de glas-in-loodramen werd niet de eerste de beste aangetrokken: de glazenier Johannes Lourens Schouten (1852-1937), opgeleid tot civielkundig en

bouwkundig ingenieur en later werkzaam als glazenier. Hij was de stichter en leider van het glasatelier 't Prinsenhof' te Delft, zo genoemd omdat het van 1881 tot 1937 was gevestigd in de Prinsenhof, het voormalige woonhuis van Willem van Oranje. Schouten (zie portret hieronder) was in Nederland een toonaangevende glazenier.

Hij restaureerde onder meer de beroemde Goudse Glazen in de St.-Janskerk in Gouda. Ds. Bange is verrukt over het resultaat: 'Het glas is naar het allergrootste genoegen'.

Eveneens belangeloos nam de architect Klaas Siekman (1878-1958) het bouwtoezicht voor zijn rekening. Deze Zuidhorner architect ontwierp het oude gemeentehuis en het voormalig belastingkantoor van Zuidhorn, naast vele huizen voor particulieren.

Timmerman/aannemer Albert Postema, woonachtig aan de Achterweg (thans Jellemaweg) voerde met zijn werknemers het timmer- en metselwerk uit. In zijn toespraak prijst ds. Bange de werknemer van Postema die de ramen ('profileeringen met middenstijlen') heeft gemetseld. Het is ds. Bange ook opgevallen hoe opgewekt Postema 'er altijd weer op af ging'.

Tot slot van zijn toespraak waagt Bange het, zij het met enige aarzeling, omdat hij bang is mensen te vergeten, enige goede gevers bij name te noemen die 'meer dan gewoon hebben bijgedragen'. Hij noemt kantonrechter mr. F.D. de Boer, scheepsbouwer G. Barkmeijer en enkele nazaten van de familie Clant Bindervoet. Bange noemt als gulle gever ook prof. mr. Jan Ernst Heeres (foto links).

Hij is de zoon van dominee Gerrit Heeres, van 1841-1891 predikant van de Hervormde kerk Zuidhorn. Jan Ernst was archivaris, hoogleraar koloniale geschiedenis en oprichter van de zeer vooruitstrevende Democratische Partij, die zich

onder meer inzette voor ontwapening en vrouwenkiesrecht. Heeres werd wel de meest feministische man van Nederland genoemd.

We krijgen de indruk dat ds. Bange een man van de vooruitgang was. Dat blijkt uit zijn rol in de zojuist beschreven verfraaiing van de kerk, maar ook uit zijn streven het Snitger/Freijtagorgel van de Dorpskerk van Zuidhorn te moderniseren. Dit instrument is op initiatief van Bange in 1924 totaal omgebouwd. De eerwaarde Bange moest eens weten dat dit orgel inmiddels (2012) geheel gereconstrueerd is naar de oorspronkelijke toestand! De glas-in-loodramen bevinden zich echter nog steeds in ongewijzigde vorm in het kerkgebouw. Ik nodig een ieder uit er eens aandachtig naar te kijken.

Foto gemaakt tijdens de werkzaamheden in 1931. Een van de twee personen op de steiger is misschien aannemer Postema (met hoed)

Waren het Vikingen of..? Een merkwaardige bodemvondst in Noordhorn

Het zal omstreeks 1968-69 zijn geweest dat wij opdracht kregen een verdeelkast aan te leggen in de garage van transportbedrijf Burgler aan de Oosterweg in Noordhorn. Hiertoe moest een kabel aangelegd worden vanaf de meterkast in de woning naar de vrijstaande garage.

Tijdens de graafwerkzaamheden vonden we op een diepte van ca. 60 cm een voorwerp dat onze aandacht trok door zijn bijzondere vorm.

Het was een afgeplatte bolvorm met een doorsnede van 9 cm en een dikte van ca. 4 cm. Het had een glasachtige structuur. We vroegen ons af wat het zou kunnen zijn. Een fossiel? Of misschien een fulguriet of bliksembuis. Deze ontstaat door de intense hitte die ontstaat bij inslag van een bliksem in kwartsrijke gronden. Dit laatste idee lieten we al snel varen. Maar wat dan wel? In elk geval intrigeerde het voorwerp mij zodanig dat het op de plank met bijzondere dingen terechtkwam.

Strijkglas uit Noordhorn. Links de strijkkant, rechts de bovenkant die men met de hand kan omvatten.

Toen ik zo'n 20 jaar later in een museum een soortgelijk object in de vitrine zag liggen zag liggen 'viel het kwartje'. Ik had in Noordhorn een *strijkglas* gevonden.

In de encyclopedie vond ik de volgende toelichting:

Functie

Met zo'n bol konden stoffen worden gladgestreken, geplet of gepolijst. Het strijkglas, de voorloper van het strijkijzer, werd niet alleen van glas gemaakt, maar kon ook van hout of steen vervaardigd zijn. Vandaar dat ook over 'strijkstenen' wordt gesproken. Tot aan de negentiende eeuw werden strijkglasten zowel met als zonder steel vervaardigd. Deze exemplaren tonen een 'navel'. Op dit punt is tijdens de fabricage de glasklomp van het pontielijzer (blaaspijp) afgebroken, zonder dat hierop een steel is gezet. Strijkglasten en -stenen werden niet voorverwarmd; de enige warmte die vrijkwam werd veroorzaakt door de wrijving zelf en de lichaamswarmte via de handen.

Vikingen

Uit vondsten uit Vikinggraven blijkt dat dit soort glazen strijkstenen reeds vanaf de tiende eeuw in gebruik waren. Bekend is dat de Vikingen bijenwas op hun wollen kleding aanbrachten en dit met een strijkglas inwreven. Door de wrijvingswarmte werd de was min of meer vloeibaar en kon in de wollen stof trekken. Zo werd de jas wind- en waterdicht. Een heuse 'wax-coat' dus. Het allervroegste strijkglas is gevonden in Wijk bij Duurstede (de vroegere handelsnederzetting Dorestad) en dateert waarschijnlijk uit de negende eeuw. Dit is mogelijk het oudste strijkgereedschap van Europa.

Het eiland Marken

Op Marken gebruikt men nog steeds strijkglasten, of zoals zij het daar noemen, 'likstenen', om kappen en mutsen van kostuums te polijsten. De kledingstukken worden voorafgaand in een bad met stijfsel geweekt. Na het drogen kunnen zij vervolgens worden gelikt. Aan zo'n kap 'likt' men meer dan tien uur en het vergt veel handigheid, ervaring en geduld. Maar met zo'n gestreken kraag zag men er dan wel 'gelikt' uit! Deze traditie wordt nog steeds overgebracht van moeder op dochter.

*De gesteven, in fijne plooien gestreken
grote kragen, manchetten en hoge
kappen. Ja, daar stak héél wat
strijkwerk achter.'*

Blijft de vraag, hoe *dit* strijkglas daar op het terrein van Burgler terecht kwam. Is het verloren, of weggegooid door een zestiende of zeventiende-eeuwse inwoner van Noordhorn. Of lieten, al veel eerder, de Vikingen het hier achter? In negende en tiende eeuw werden de kustbewoners hier opgeschrikt door de moordend en rovend rondtrekkende Noormannen die tot diep landinwaarts hun aanvallen op bekende handelscentra ondernamen. Ook de stad Groningen zou door hen geteisterd zijn. Via het Reitdiep was die plaats per schip bereikbaar, hetzelfde gold voor de omgeving van Noordhorn, dat aan een andere zeearm, de Oude Riet lag.

800-1000 Noordhorn ligt 'aan zee'. Pijl wijst vindplaats aan van strijkglas.

Het blijft fantaseren natuurlijk en 'wie het weet mag het zeggen'. Het is overigens wel een aantrekkelijke gedachte dat dit strijkglas daar misschien al eeuwenlang in de grond lag, *wat niet onmogelijk is!*

Andere vindplaatsen

Bij mijn onderzoek stuitte ik op een masterproef uit 2011 van Frederik De Kreyger van de universiteit van Gent: 'Strijkglazen in de lage landen'. Hierin neemt hij 123 in Nederland gevonden exemplaren onder de loep. Het blijkt dat hier in het noorden ook een aantal strijkglassen is gevonden. Uit een gracht van de vesting Bourtange werd er een opgehaald dat gedateerd is in de achttiende eeuw. Bij een opgraving in 1908 bij Dorkwerd stuitte men op een strijkglas uit 700-1000. En in 1867 werd in een veenmoeras bij Eelde een bronzen pot gevonden, met daarin een strijkglas uit de vijftiende of zestiende eeuw. Ook in de stad Groningen kwamen ze boven de grond, o.a. bij de afbraak van de oude brandweer aan het Zuiderdiep in 1991. In de Singelstraat in 1993 en bij onderzoek tijdens de bouw van de woonwijk 'De Linie', allen gedateerd in de achttiende eeuw.

De witte pijl geeft de plaats aan waar Joop Cley het strijkglas vond tijdens graafwerkzaamheden t.b.v. het leggen van een electriciteitskabel. In plaats van garages staan hier nu de woningen nrs. 15a en 15b. NB. Het (verbouwde) huis rechts en de pastorie op de achtergrond staan er nog.

Bronnen: www.archeologiedordrecht.nl/vondsten/vondst-verhaal/kunststukje-van-de-week/strijkglassen. En: Frederik De Kreyger : '[Strijkglazen in de lage landen](https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/786/322/RUG01-001786322_2012_0001_AC.pdf)' zie [www.https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/786/322/RUG01-001786322_2012_0001_AC.pdf](https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/786/322/RUG01-001786322_2012_0001_AC.pdf)

Hoe zit dat eigenlijk met 'horn' in Noordhorn en Zuidhorn?

Onlangs besepte ik ineens hoe vreemd het eigenlijk is om een dorp Zuidhorn te noemen, en een buurdorp Noordhorn. De reden dat ik dit vreemd vind is dat daar geen plaats tussen ligt die Horn heet, en als systematisch denkend mens had ik dat wel verwacht.

Ja, er is wel een plaatsje Den Horn, maar als je kijkt waar Zuidhorn en Noordhorn liggen, dan zie je dat Den Horn daar helemaal niet tussen ligt. En sterker nog: Zuidhorn en Noordhorn liggen op een keileemrug die vroeger omspoeld werd door water, de Oude Riet. Den Horn lag aan de andere kant van dat water, dus zeker niet tussen Zuidhorn en Noordhorn in. Zie kaartje.

In onze provincie liggen ook Noordbroek en Zuidbroek. Is of was er vroeger een plaatsje Broek? Hoe zit dat trouwens met Noorderlaren (in Groningen) en Zuidlaren, vlak over de grens in Drenthe. Is er een Laren? Gek genoeg is er wel een Midlaren. Waarom zou je een plaats Midlaren noemen als er nog geen Noorderlaren en Zuidlaren bestaan? Mijn logica schiet te kort.

Eén van de oudste kaarten van ons gebied is de kaart door J. van Deventer van 1559; deze kaart staat o.a. afgedrukt in 'Kaarten van Groningerland', J. Vredenburg-Alink, Uithuizen, 1974. Daarop staan onze dorpen keurig aangegeven als *noorthoern* en *zuijthoern*. Ik zie ook het dorp *hoerhuijsen* op de plaats waar Hornhuizen ligt. Mooi allemaal, maar Horn of iets in die geest is er niet bij. Kortom, ik moet op een andere manier proberen iets meer te weten te komen.

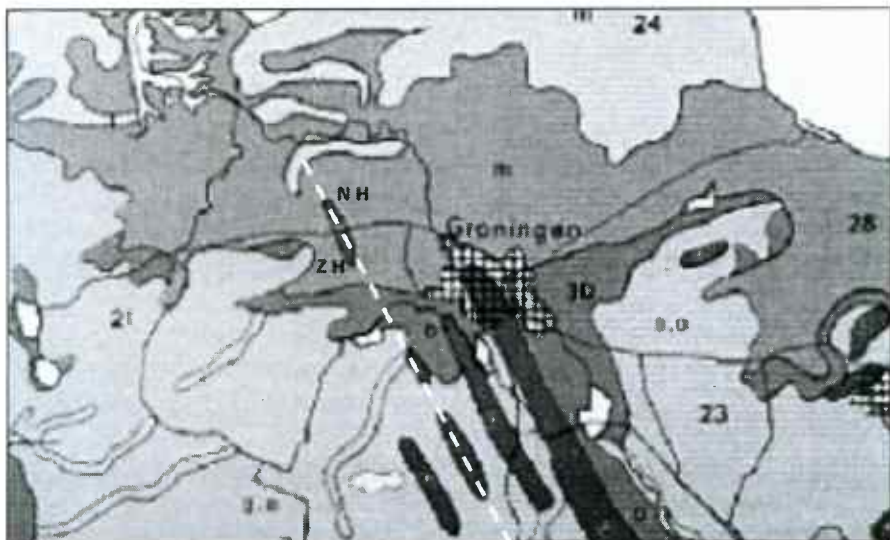
Gelukkig ken ik Rudi Ebeling, naamkundige, destijds verbonden aan het Nedersaksisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen. Hij leert me onmiddellijk drie dingen:

- (a) Namen ontstaan niet steeds op systematische wijze. Voorbeeld: Noordbergum is ontstaan op het grondgebied van Bergum en er bestaat géén Zuidbergum.
- (b) Pas op met conclusies te trekken uit verschillende schrijfwijzen. Vroeger nam men gemakkelijk namen over van bijvoorbeeld oudere kaarten, inclusief fouten. Voorbeeld: op een kaart van Wicheringe, 1633. Daar vind je *Noorthorm* en *Suithorn*.
- (c) sommige namen in oude teksten zijn in het Latijn geschreven, maar niet helemaal correct. Dat valt niet op voor een leek, die daardoor gemakkelijk op het verkeerde been wordt gezet. Dat komt hieronder aan de orde.

Maar nu weer over Noordhorn en Zuidhorn. Rudi Ebeling vond in het standaardwerk 'Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie' (door G. van Berkel en K. Samplonius) dat de eerste vermelding van Horn uit 1338 komt, namelijk Hurum. Dat is in een tekst waarin een zekere *Baldinghus Eninge de Hurum* genoemd wordt; het woordje *de* betekent hier *van*. Hier zou sprake zijn van een foutieve Latijnse vorm. Volgens Wikipedia komen ook de volgende spellingen voor: -horum, -horen, zelfs -huru. Lastig allemaal. Maar, voor ons heel belangrijk: het blijkt ook dat horn als woord in een plaatsnaam vaak een specifieke betekenis heeft, namelijk een in het water uitspringende hoek land. Dat gebeurde al voor 1200 bij namen met -horne, -hornu, -hornin, en in hornum.

Als je dit op je laat inwerken is het de vraag of met Hurum (in 1338) niet de hele langwerpige keileem-rug bedoeld werd. Zie nog even het kaartje

hierbij waar je die rug NZ nog ziet. (Het is het verlengde van de keileemrug bij Rolde, die evenwijdig ligt aan de Hondsrug). Dat betrekkelijk kleine hooggelegen stukje had een nog wat hoger oprijzend noordeinde, terwijl ook het zuidelijk deel iets hoger was dan het middelste gedeelte.

Kaart van Noord-Nederland. Met de vier parallelle keileemruggen. De rug van Zuidhorn ligt op het verlengde van de zgn. Rolder rug. In het decembernummer van 2015 van het HKZ-periodiek is dit uitvoerig beschreven.

Wellicht is dus een voorzichtige conclusie, dat we de uitgang -horn moeten zien als een uit het water oprijzende hoek land, hier specifiek de hele keileemrug waarop onze dorpen liggen. Vanwege de vorm, en ook vanwege de verschillen in hoogte zullen de vroege bewoners hun woningen geplaatst hebben op de hoogste delen, dus zowel op het noordelijkste als op het zuidelijkste deel, en niet daartussen in.

Met andere woorden, zo ontstonden Noorðhorn en Zuidhorn, **zonder een Horn ertussen in.**

Dorpsleven van de jaren '60 en '70 in beeld

Begin oktober is bij de Historische Kring Zuidhorn een nieuw fotoproject gestart in samenwerking met de Groninger Archieven. Het is afgeleid van het GA-project 'Beeld van Groningen', waarover regelmatig berichten te vinden zijn in de regionale media, onder andere in het Dagblad van het Noorden. Het gaat over het foto-archief van het voormalige persbureau Van der Veen uit de stad Groningen, dat is ondergebracht bij de Groninger Archieven. Het zijn fotoreportages uit de jaren '60 en '70 van tal van kleine en grote gebeurtenissen in stad en provincie Groningen. In totaal gaat het om zo'n 50.000 reportages, met in totaal rond een half miljoen afzonderlijke foto's.

Op 29 september 1967 vierde de NV Gasvoorzieningsbedrijf Westerkwartier de 3333-ste gasaansluiting. Bij die gelegenheid kreeg het echtpaar Einholz uit Zuidhorn een passend geschenk aangeboden door de directeur.

Met hulp van ‘het grote publiek’ willen de Groninger Archieven deze foto’s gaan beschrijven en daarna toevoegen aan de voor iedereen toegankelijke Beeldbank Groningen. Je kunt het thuis doen, of op de studiezaal van de Groninger Archieven. Je kunt willekeurig fotobeelden oproepen om te beschrijven, of kiezen voor alleen bepaalde typen foto’s: winkels, molens, auto’s, voetbal ... Of als je wilt: alleen foto’s van een bepaalde plaats of regio. Dat laatste idee lijkt voor de hand te liggen, maar toch was de HKZ de eerste (en tot dusver de enige) die ermee kwam! We hebben bij de Groninger Archieven hiertoe een reservering gemaakt van alle foto’s uit het van der Veen archief over Noordhorn, Zuidhorn en Briltil.

Om hoeveel foto’s het precies gaat is nog niet helemaal duidelijk, maar wellicht zijn het er wel een duizendtal. Een groep van twintig geïnteresseerde dorpsgenoten heeft zich inmiddels na een oproep gemeld om de foto’s te gaan bekijken en beschrijven. Als dat lukt gaan we er een boek van maken dat herinnert aan het dorpsleven in de jaren ‘60 en ‘70. Om precies te zijn gaat het om foto’s uit de periode 1963-1981. De deelnemers bij de HKZ hebben bijna allemaal in die periode in Noord- of Zuidhorn gewoond, en zouden dus gefotografeerde mensen en situaties moeten kunnen herkennen! De grote vraag is natuurlijk of dat wel altijd gaat lukken. We zoeken dan ook naar de artikelen die mogelijk bij de foto’s hebben gestaan in het Nieuwsblad van het Noorden, of in de Leekster Courant, met behulp van het digitale krantenarchief Delpher, of de leggers van de Leekster Courant bij de Groninger Archieven.

Het project is inmiddels gestart met twee informatiemiddagen in oktober bij de Groninger Archieven, waar ons werd uitgelegd hoe het allemaal precies werkt. Het blijkt best een beetje ingewikkeld, omdat het zeer omvangrijke fotobestand wordt doorgenomen met een automatisch werkend computerprogramma, met allerlei voorgeschreven omgangsvormen. Maar: voor het project Het Beeld van Zuidhorn willen we het beschrijven met elkaar doen, dus niet dat iedereen afzonderlijk achter een laptop of pc zit en zich moet zien te redden. De eerste fotoherkenningssessie deden we met de hele groep bij de Groninger Archieven op 11 november. Als er te weinig bruikbaar materiaal overblijft, kunnen we later eventueel ook foto’s van het vroegere dorpsleven uit andere bronnen toevoegen.

H. Schipper

Administratieve en financiële
dienstverlening

Hans Schipper

Boslaan 46
9801 HH Zuidhorn
tel. 06-51560292
E-mail :
hans.schipper@hetnet.nl

- Verkoop nieuwe en gebruikte auto's
- Reparatie, onderhoud en APK van alle merken

Toyota dealer

Pijpker

Langestraat 22 Noordhorn
Tel. 0594-507850

Gezellig uit eten?
Ook dat kan in ons mooie bedrijf

Tevens voor feesten en catering

De Gast 39 9801AB Zuidhorn
Tel. 0594-502143 www.balk-zalencentrum.nl

WELKOM!

BIJDEN VLOEREN GORDJENEN ZOMMERING KASTEN

KUK VOOR AL ONZE PRODUCTEN OP WWW.SCHUILING.NL

SCHUILING
WONEN & SLAPEN

Leeke

Peize

Zuidhorn

BURGLER

TRANSPORT BV

Industrieweg 2a
9804 TG Noordhorn
Telefoon (0594) 50 25 33
Fax (0594) 50 23 93
www.burgler.nl

**Gespecialiseerd in het vervoer
van vloeistoffen**

Dierenspecialzaak
Tuinbenodigdheden
Hengelsport
Vrijtijdsartikelen.

Dorpsvenne 5 / Nieuwstraat 3
Tel.: 0594 502502
Fax: 0594 507649
[We bezorgen gratis]
e-mail: ahcwegman@cs.com
www.arnoldwegman.nl

Tegen inlevering van deze advertentie 10% korting op uw aankopen
(geldt niet voor aanbiedingen)

RijwielhalKuis

...De tweewielerspecialist van Noordhorn

Graag tot ziens,
Anne en Jannes

Industrieweg 30
9804 TG Noordhorn
Tel: 0594-507 707

Uit en thuis op een fiets van Kuis!

Rabobank

BISTRO & TAPAS LOKAAL

Bistro & Tapas Lokaal het oude raadhuis
Hoofdstraat 4 Zuidhorn - T.0594-528322
www.bistrohetouderaadhuis.nl - www.tapaslokaal.nl
NIEUW op de 1ste verdieping ons TAPASLOKAAL!

Omdat je van lekker eten houdt...

HET OUDE RAADHUIS

Hopelijk realiseren we met elkaar uiteindelijk een mooi nieuw fotoboek, als opvolger van 'Straat voor straat' uit 2013.

Expositie van het persfotoproject in het Cultureel Centrum Zuidhorn

Deelnemers bij de tweede instructiebijeenkomst in de Groninger Archieven

Briltil 1976: De vrienden van het Witte Huis

In de kantine van de jachthaven Briltil hangt een intrigerende foto, op het eerste gezicht lijkt het een beeld uit lang vervlogen tijden. Een indruk die versterkt wordt door de valse paarsige kleur en door de uitmonstering van de afgebeelde figuren. Bij nadere beschouwing blijkt de scene van recenter datum, maar maar oud genoeg om er een verhaal over te schrijven.

Onrust in Briltil

In de jaren zeventig werd het Witte Huis in Briltil voor 40.000 gulden verkocht aan een dame uit Ennumatil die van het café een woonhuis wilde maken. Tegelijk ging het gerucht rond dat er mogelijk een sexclub in het pand zou komen. Waarop die vermoedens beruften is zoveel jaar na dato niet meer te achterhalen.* Maar in ieder geval dreigden verenigingen en particulieren hun plaats voor vergaderingen en bijzondere vieringen kwijt te raken.

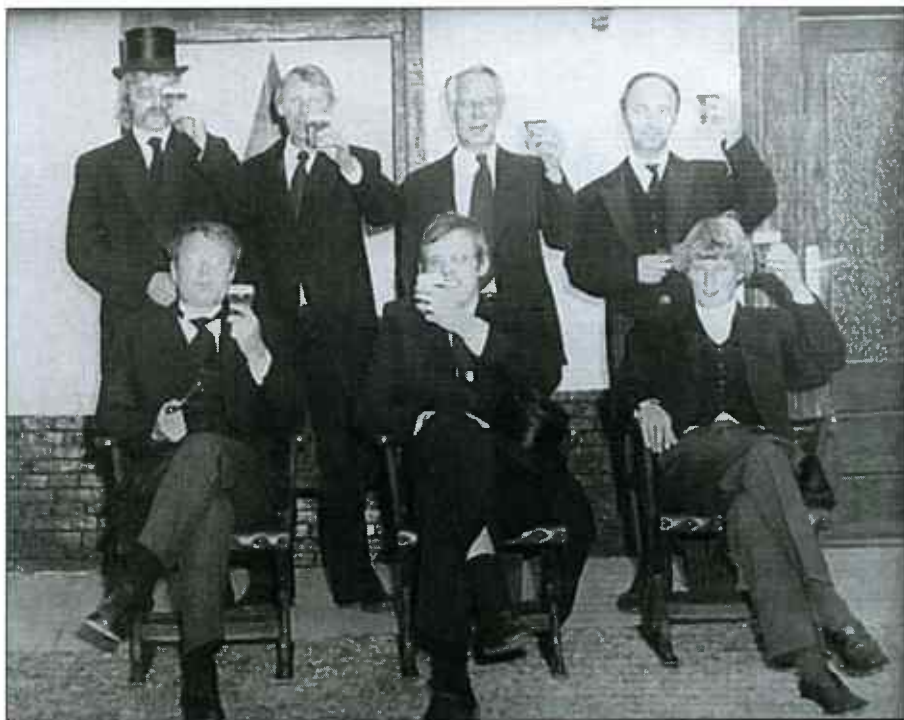
Opname uit de tijd dat het Witte Huis nog café was. In het huis links woonden Jan Meinema en zijn vrouw de vroegere eigenaren van het café. Jan was behalve caféhouder ook veehandelaar.

Redding

Tjeerd van der Mei, destijds de voorzitter van de Dorpsvereniging Briltil die het vertrouwde onderkomen niet kwijt wilde, ondernam actie. Hij kreeg steun van tandarts Bert Kroon, die dan wel niet op Briltil woonde, maar er wel zijn boot had liggen. En waarschijnlijk was het café ook de plaats waar hij en de andere botenbezitters regelmatig bijeenkwamen. Bert opperde dat hij en andere betrokkenen een stichting tot behoud moesten oprichten om het nodige geld bijeen te brengen voor het terugkopen van het café. En dat gebeurde.

Een zevental heren verbond zich onder de naam 'Vrienden van het Witte Huis' financieel aan het project. En op 24 januari kochten zij het beeldbepalende pand (terug) voor 70.000 gulden van mej. Gepke Harmanna Busscher, wonende te Enumatil. Daarmee was de onzekere toekomst van het café voorlopig van de baan en was de verkoopster 30.000 gulden rijker!

Feestelijk moment in het vroegere café Meinema. De vrienden laten zich op gepaste wijze fotograferen in de gelagkamer van het zojuist verworven pand. Van links naar rechts staande: Harry Broeils (bloemist), Tjeerd van der Mei (loonspuiter), Herman Cornelius (arts) en Gerard Timmerman (directeur lerarenopleiding). Zittend: Bert Kroon (tandarts), Hiebo Muntinga (koopman) en Frans Andringa (directeur ener vennootschap).

Nieuwe start

Er volgde een periode waarin de nieuw opgerichte 'Stichting Vrienden van het Witte Huis' met voorzitter Hiebo Muntinga druk was met bestuurlijke en organisatorische zaken. Daarbij speelden de financiering van het project en de exploitatie een belangrijke rol. Volgens het bericht dat daarover destijds in het VVV-blad verscheen hadden 520 gezinnen een bijdrage geleverd voor de instandhouding van het dorpshuis in Brilt. Sprake is van een totaalbedrag van 30.000 gulden.

De (her)opening op 29 september 1977 werd met de nodige luister gevierd. Genodigden maakten een korte vaartocht met de *Berend Botje* over het Van Starckenborghkanaal en het Hoendiep. Vertrekpunt was de toen nog bestaande kade ter hoogte van de Westergast.

Feestelijke vaartocht. Op de voorgrond het vroegere kasteleinsechtpaar Jan Meinema en echtgenote.

Exploitatie Dorpshuis van Brilt 1977-1985

Weliswaar was het Witte Huis gered. Maar zonder de medewerking en financiële ondersteuning van de gemeente Zuidhorn zou de onderneming geen lang leven beschoren zijn geweest. In de verslagen van raadsvergaderingen uit die tijd blijkt hoe klein de kansen waren op een gunstige uitkomst. Belangrijke besluiten waren de garantstelling door de gemeente voor rente en aflossing over 58.425 gulden in 1977, en later de financiering van de verbouwing in 1981.

Ondanks de moeizaam bevochten hulp van de gemeente bleef de batige exploitatie van het Witte Huis een probleem voor de stichting.

En in de loop van de jaren werden diverse pogingen gedaan om de sociale opzet te combineren met een commerciële aanpak. Uiteindelijk ging de gemeenteraad in 1985 accoord met de aankoop en de ingrijpende renovatie van het pand. Daarmee kwam er een einde aan de bemoeienis - en de zorgen - van de 'Vrienden van het Witte Huis'.

In de loop der jaren werd het café, zoals bedoeld, gebruikt voor vergaderingen, partijen, feesten en optredens. Aanvankelijk werd het nog beheerd door vrijwilligers. Maar vanaf 1978 werd het door de familie Jacobs gepacht. Eerst van de stichting en later van de gemeente.

Dorpshuis werd restaurant

Toen de Geert Jacobs en zijn vrouw zo'n twintig jaar later een vergunning aanvroegen voor 'levende muziek' ontstond er onrust onder (enkele) omwonenden die vreesden voor de komende overlast. Tot aan de Raad van State werd er geprocedeerd.

De 'discovergunning' kwam er niet. Daarom, en waarschijnlijk ook vanwege de onmin die intussen was ontstaan gaven de pachters er de brui aan. Zij verhuisden naar het Dorpshuis 'De Meeden' in Aduard. De laatste huurder van het Witte huis was Mario Mori die hier korte tijd een Italiaans restaurant had. Daarop verkocht de gemeente het pand aan de familie Van der Mei die het 'Veerhuis' nog enige tijd exploiteerde en het toen doorverkocht aan André Dokter. Met zijn komst brak er voor het oude 'Bondscafé Meinema' een nieuwe periode aan. Het 'Witte Huis' werd een 'Steak en Partyhouse'.

* 43 jaar later was het niet meer mogelijk om de koopster uit Enumatil te traceren. Maar makelaar Bert Rispens die destijds bij de transactie betrokken was herinnert zich haar als een keurige dame.

** In een feestgedicht uit 1987 van Herrie Cornelius, zoon van dokter Cornelius, staan de volgende regels:

Een seksboerderij leek al heel erg nabij

met een groot en hoen-diep bubbelbad.

Op Bril een Oase? Het kan niet verbazen

dat zoiets slechts leidt tot verzet.

Veel geld werd vergaard, en zo werd het geklaard.

Ja het Witte Huis was toen gered.

Bron VVV-blad 12 dec. 1987

NB. Bij het schrijven van dit verhaal heb ik dankbaar gebruik gemaakt van het plakboek van de familie Muntinga, waarin de belangrijke momenten uit deze periode zijn vastgelegd.

Samenwerking historische verenigingen in het Westerkwartier

Het zal niet bij iedereen bekend zijn, maar de historische verenigingen van het Westerkwartier (dat zijn er niet minder dan veertien!) zijn al sinds lange tijd verenigd in een samenwerkingsverband, de SHVW (Samenwerkende Historische Verenigingen Westerkwartier). Vooral sinds de maat van dit samenwerkingsverband samenvalt met de schaal van de nieuwe fusiegemeente Westerkwartier neemt het belang van dit samenwerkingsverband voor de verstandhouding met de gemeente duidelijk toe. Voorheen waren de halfjaarlijkse bijeenkomsten van de SHVW - waarvoor de afzonderlijke kringen bij toerbeurt als gastheer optreden - vooral informatief van karakter. De kringbestuurders gaven elkaar data door van hun diverse evenementen, waaruit een lopende 'historische agenda' werd samengesteld en wisselden ervaringen uit over interessante historische bronnen en leuke sprekers. Het treffen was ook nuttig om te vergelijken uit welke bronnen materiële en financiële steun kon worden geput, bijvoorbeeld ook van de lokale overheid (dat laatste placht per gemeente nogal te verschillen). Meestal was aan de vergaderingen ook een bezoekje aan een van de streekmusea gekoppeld, of een korte voordracht. Nuttige en gezellige bijeenkomsten, die van de SHVW!

Sinds bekend werd dat de vier gemeenten Grootegast, Leek, Marum en Zuidhorn zouden samengaan in de gemeente Westerkwartier is de SHVW begonnen met wat meer actieve pogingen om bij die gemeente in beeld te komen als een relevante partij op dezelfde geografische schaal, als een serieus te nemen vertegenwoordiger van alle activiteiten die zijn gericht op de kennis van en de zorg voor het cultureel, monumentaal en landschappelijk erfgoed in de regio. Hiervoor is de organisatie van de SHVW ook een beetje aangepast. Die organisatie was altijd bewust erg licht gehouden, met alleen een ‘coördinator’ die de halfjaarlijkse bijeenkomsten bijeenriep en de historische agenda vormgaf. Voorheen was dat onze oud-voorzitter Anne Drentje, en sinds een jaar of drie is Laura Gall (van de Historische Kring Lutjegast) coördinator. Sinds twee jaar vormt Laura nu samen met Koos Vos (van de Heemkundekring Vredewold West uit Marum) en ondergetekende Piet Pellenbarg (van onze eigen HKZ) een werkgroep die de SHVW vertegenwoordigt bij allerlei vormen van overleg op Westerkwartiers niveau, met name bij de gemeente, waarvan we graag willen dat die voortaan één lijn trekt bij de behandeling van de historische verenigingen, bijvoorbeeld als het gaat om steun bij huisvesting en archiefbeheer, of medewerking aan boekuitgaven en evenementen.

De activiteiten van de vertegenwoordigende werkgroep beginnen geleidelijk zichtbaar te worden, en door de gemeente opgemerkt. In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen is naar alle politieke partijen al een overzicht verspreid van alle veertien kringen – waar ze zitten en wat ze zoal doen – en nadat een nieuw gemeentebestuur was gevormd heeft de SHVW-werkgroep het afgelopen voorjaar een nuttig gesprek met de voor cultuur verantwoordelijke wethouder Hielke Westra gehad. De SHVW heeft hier haar wensen ingebracht ten aanzien van huisvesting, archiefbeheer en gebruik van de Beeldbank van de Groninger Archieven, en een lans gebroken voor het samen met de gemeente optrekken bij activiteiten die zijn gericht op het meer bekendheid geven aan het stroomdal van de Oude Riet, dat als een verbindend lint door alle vier oude gemeenten loopt.

Op al deze punten is sindsdien voortgang geboekt. Voor het gebruik van de Beeldbank door de historische verenigingen heeft de gemeente inmiddels een nieuw contract gesloten. En op verzoek van de wethouder is

door ons een uitgebreid overzicht samengesteld van de actuele situatie van huisvesting en archiefbeheer bij de verschillende historische verenigingen, met een samenvatting die aangeeft waar het wel en niet in orde is. Zie het schema onder dit artikel. Binnenkort wordt daarover met wethouder Westra verder gesproken.

Ook over de Oude Riet is de SHVW in gesprek met de gemeente, maar dan met de wethouder voor het landelijk gebied Bert Nederveen. Om het draagvlak voor activiteiten gericht op een rehabilitatie van het Oude Rietdal te vergroten is inmiddels een Platform Oude Riet gevormd, waar naast de SHVW tal van betrokken organisaties in participeren zoals onder andere Staatsbosbeheer, het Agrarisch Collectief West, de Vereniging Groninger Dorpen, en de gebiedscoöperatie Westerkwartier. Het Platform is al diverse malen bijeen is geweest en beijvert zich op het ogenblik samen met de gemeente Westerkwartier om een subsidie te verwerven uit het provinciale ERL-programma (gericht op Erfgoed, Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap). Daarmee wordt beoogd een visiedocument met masterplan voor het stroomdalgebied te laten vervaardigen, waarin ook de potenties in beeld moeten komen voor het ontwikkelen van toerisme en recreatie rond de ‘parels van het Westerkwartier’, waarvan er vele in en bij het Rietdal liggen.

De oude Riet in zuidelijke richting, gezien vanaf de weg naar Balmahuizen

Volgens het Platform wordt het tijd dat de Oude Riet qua bekendheid, beleving en waardering een status krijgt die vergelijkbaar is met die andere na de IJstijd gevormde afwateringsgeulen die vanaf het Drents plateau richting Waddenzee lopen zoals de Lauwers, de Hunze, de Drentse Aa en de Westerwoldse Aa. De samenwerkende historische verenigingen zijn bij uitstek geschikt om de bij dit streefdoel behorende landschappelijk-historische ‘content’ te leveren. Voor de ‘vermarkting’ ervan staan andere organisaties en bedrijven klaar, en het Platform is er voor de verbinding tussen alle partijen.

Activiteit		lezingen	informatie via website	activiteiten commissies	periodiek	boekuitgaven	rondleidingen en excursies	exposities	permanente museumfunctie	beheersactiviteit
<i>Hist. Vereniging</i>										
Aduard Kloostermuseum en Rechthuis	v	v	v			v	v	v	v	v
Boerakker Historisch Boerakker		v								
Ezinge Wierdenmuseum		v					v	v	v	v
Grijskerk Kluften&Waarden	v	v				v				v
Leek Historische Kring	v	v			v	v	v	v		
Lutjegast A.Tasman museum	v	v					v	v	v	v
Marum Vredewold-West	v	v		v	v	v	v	v		
Niehove Humerike										
Niekerk Aeldakerka		v			v	v	v	v		
Oostwold Historische Vereniging	v						v	v		
Opende Historische Kring	v	v				v	v	v		
Tolbert Fredewalda	v	v		v	v	v	v	v	v	v
Zuidhorn Historische Kring	v	v		v	v	v	v			

Activiteiten van de historische verenigen in het Westerkwartier. Vier van de dertien beschikken daarbij over een permanent onderkomen (voorlaatste kolom)

Elektrificatie van Zuidhorn

In het begin van de twintigste eeuw werden de huizen in Zuidhorn nog voornamelijk verlicht met petroleumlampen. Elektriciteit was echter de toekomst, dacht men toen. Immers, grotere bedrijven zoals bijvoorbeeld de melkfabriek in Brittil werkten er al mee. Met behulp van een door stoomkracht aangedreven generator kon men daar de fabriek verlichten en de elektromotoren laten draaien. Veel veiliger en efficiënter, was de gedachte. Er werden plannen ontwikkeld om ook de dorpen te voorzien van deze voorziening.

Mij. tot aanleg en exploitatie van laagspanningsnetten

Op 24 oktober 1912 werd daartoe in het Provinciehuis te Groningen door een vertegenwoordiging van 48 gemeenten besloten tot het oprichten van een 'vennootschap voor de elektriciteitsvoorzieningen' van de gehele provincie, waar ook Drenthe aan deel kon nemen.

De N.V. Maatschappij tot aanleg en exploitatie van Laagspanningsnetten was geboren. De gemeenten konden aandelen kopen van fl. 500. Zij moesten een jaarlijkse minimumstroomafname garanderen. Deze wijze van exploitatie leverde Zuidhorn (jaarlijks) een winst van enkele duizenden guldens op.

**De Directeur der Maatschappij
tot aanleg en exploitatie van
Laagspanningsnetten**

houdt **ZITTING** aanst.
Vrijdagavond 26 dezer
te 7½ uur in 't Hotel GROMMERS te
Zuidhorn, tot het geven van inlichtingen
over electr. installaties,
huishoofdaansluitingen, enz. enz.

Belanghebbenden, die inlichtingen
wensen, worden dringend uitgenoo-
digd te komen en hunne aanvraag-
formulieren mee te brengen.

De Burgemeester
der gemeente Zuidhorn:
KRUISINGA.

*Uiteraard was er veel
belangstelling voor deze
'nieuwigheid'. En de
Laagspanningsnetten
organiseerden dan ook overal
door de provincie voorlichtings
avonden.*

(advertentie 23-9-1913)

Eind 1913 gunnen de Laagspanningsnetten de aanleg van het net van Zuidhorn, Winsum en Baflo aan de N.V. Hengelosche Electriche en Mechanische Apparaten Fabriek (HEEMAF) en kan de aanleg beginnen. Alle leidingen zouden bovengronds worden aangelegd. In de loop van de twintiger jaren kwam men erachter dat dit toch wel erg lastig en gevaarlijk was. Maar een directe omschakeling naar een ondergronds netwerk zou een bedrag van fl. 35.000 vergen. Daarom besloot men, telkens als een belangrijke reparatie van bepaalde delen noodzakelijk was, tot ombouw over te gaan. Ook voor de openbare verlichting schakelde men over op elektriciteit. De bevolking moest daarvoor speciaal in de beurs tasten. Zij die direct aan de openbare weg woonden en die er dus het meest van profiteerden, moesten jaarlijks bedragen tot fl. 5 lichtbelasting betalen. De Eerste Wereldoorlog heeft vertragend gewerkt op de ontwikkeling. Grondstoffen werden schaars en de prijzen schoten omhoog.

*Groep arbeiders en opdrachtgevers rond een kar van de Maatschappij tot aanleg en exploitatie van Laagspanningsnetten (omgeving Finsterwolde rond 1920).
Bron: Beeldbank Groningen.*

Vliegende start

Op 16 juli 1913 besloten de Provinciale Staten tot de bouw van een elektriciteitscentrale in Groningen. Op 26 juli 1913 werd de bouw ervan aanbesteed en op 4 augustus 1913 is met het leggen van de kabels

begonnen. Op 13 juli 1914, dus *nog binnen twee jaren na het besluit tot stichting*, brandde de straatverlichting van Hoogkerk.

Al na tien jaren waren er ruim 10.000 huizen en gebouwen aangesloten en bedroeg de kWh-prijs fl. 0,07. In 1943 waren er 88.000 en in 1953 ca. 111.000 aansluitingen, de kWh prijs was toen nog steeds dezelfde. Inmiddels was er 2.200 km. kabel aangelegd en daarnaast nog eens 1.200 km. bovengronds net. Bij de aanleg schakelde de HEEMAF ook plaatselijke onderaannemers in. De belangstelling voor deze uitbesteding was groot. Elektro-installateurs, maar ook loodgieters, koperslagers en smeden dongen mee naar het werk.

De eerste Zuidhorner installateurs

In 1917 vestigt Berend Bleeker zich als elektro-installateur in de Nieuwstraat nr. 7 of 9. Vermoedelijk werkt mijn voorganger, de installateur Renze Beving dan al bij Bleeker. In 1919 gaan de twee een compagnonschap aan. Ze laten een pand bouwen aan de Hoofdstraat 32, waarin nu de familie Dethmers woont. Deze vennootschap is geen lang leven beschoren. Op 21 juli 1924 wordt de firma Bleeker & Beving failliet verklaard. Het pand wordt dan verkocht aan Harmannus Jan Weg. Deze zet het bedrijf hier voort als garagehouder.

Renze Beving

Waar Beving het bedrijf van 1924 tot 1933 uitoefende is mij (nog) niet bekend, maar op 1 juni opende hij zijn zaak aan de Hoofdstraat 8/10. In 1935 kocht hij het pand vermoedelijk van aannemer Albert Postema die het had gesplitst in een winkel en een woonhuis. Beving was destijds ook, zoals dat werd genoemd, 'plaatselijk hersteller' van de Laagspanningsnetten. Toen ik in januari 1966 het bedrijf van Renze overnam was hij dat nog steeds. Tot aan de fusie in 1967 van de Laagspanningsnetten met het P.E.B. tot EGD, en nog tot een jaar later was ik (dus) ook 'plaatselijk hersteller'. Veel stelde die functie niet voor want de werkzaamheden bestonden hoofdzakelijk uit het omwisselen van meters en schakelklokken en soms het wijzigen van een aansluiting van 1 naar 3-fasen.

Albert Vondeling uit Zuidhorn maakte carrière

Omstreeks 1919 gaat Albert Vondeling (1905-1973) aan het werk bij Bleeker & Beving. Hij is een zoon van schoenmaker Hindrik Vondeling die naast het kerkhof aan de Jellemaweg woonde. Hindrik had drie dochters en zeven zonen, waarvan er vier in de 'elektriciteit' terecht kwamen.

Albert werd, als elf -jarige, eerst knecht bij een boer in Zuidhorn, voor een rijksdaalder in de week, en kwam er later in dienst bij Bleeker & Beving. Aanvankelijk moest hij daar de eenvoudige klusjes doen, zoals het graven van gaten voor bokpalen, maar hij werd er naderhand, toen hij op avondcursussen bijgeleerd had, elektromonteur.

Na het faillissement bleef hij aan het werk bij Beving, die het bedrijf voortzette.

Als Albert, inmiddels getrouwd, vanwege de zwakke gezondheid van z'n vrouw wel eens van zijn werk moest blijven, hield de baas loon in. Ook weigerde Beving hem opslag, hoewel hij een goeie kracht aan hem had, een die niet te beroerd was om papieren te halen. Maar wat er ook gebeurde, Albert bleef op tien gulden in de week zitten. 'Crisis, die loopt niet zo gauw weg', moet Beving hebben gedacht.

Na ruim dertien jaar loondienst dacht Albert erover om voor zichzelf te beginnen. Het toeval hielp hem. Zijn oudere broer Antoon, die in het Drentse Vledder gevestigd was als elektrotechnisch installateur, vernam dat de NV Laagspanningsnetten niet erg tevreden was over een collega in de naburige gemeente Dwingeloo. De NV wipte hem, en Albert mocht in 1938 de vacature komen vervullen. Beving baalde toen Albert vertelde dat hij zich als zelfstandige in Dwingeloo ging vestigen. Opeens kon er wel meer loon vanaf. Maar het was te laat.

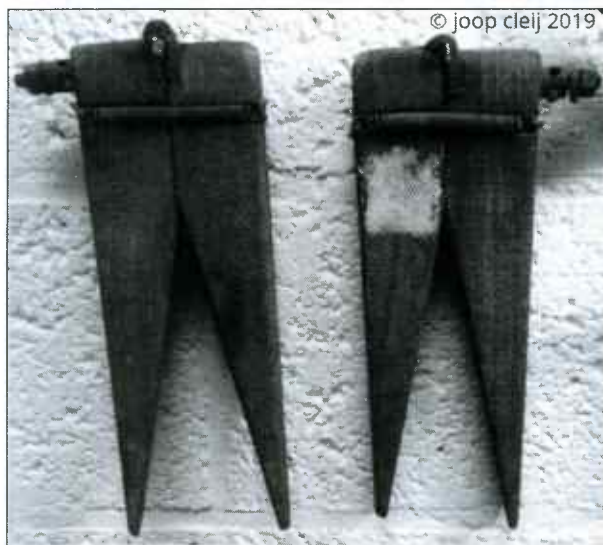
Het lijkt duidelijk dat Albert in de tijd die hij in Zuidhorn werkte veel heeft bijgedragen aan de opbouw van de elektrificatie van Zuidhorn en omstreken.

(Bron: <https://groninganus.wordpress.com/2010/02/19/hendrik-vondeling-en-grietje-van-der-velde/>)

Erfenis

Van Beving heb ik enig gereedschap geërfd dat hij in het begin heeft gebruikt voor de aanleg van het bovengrondse net. Daar zijn een paar bijzondere stukken bij, zoals een spanapparaat om de draden op spanning te brengen en een paar knijpers waarmee stroom afgetakt kon worden van de bovengrondse draden, zodat men bijvoorbeeld een boormachine of looplamp van stroom kon voorzien. Zeer waarschijnlijk heeft ook Albert Vondeling deze gereedschappen destijds nog gebruikt.

Beving (geb.1892) kwam op 12 augustus 1972 bij een verkeersongeluk even buiten het dorp om het leven.

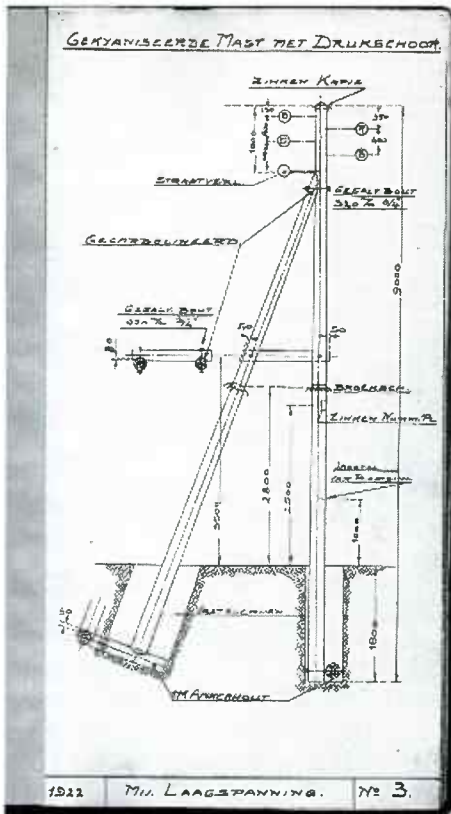
Bij het aanleggen van bovengrondse electriciteitsleidingen was soms stroom nodig. Deze 'knijpers' werden dan aan de leiding gehaakt en de boormachine kon draaien

'Mastklimmen'

Het laatste stukje bovengronds net, in de gemeente Zuidhorn, was ongeveer een kilometer lang. Het begon bij de Friese straatweg en reikte tot de drie boerderijen op Balmahuizen. De hoofdzekering van die aansluitingen zat boven in de mast. Ik kan mij nog de situatie herinneren dat ik op zondagavond laat een telefoontje kreeg van een van die boeren: 'We hebben geen stroom meer'. Toen moest ik in het donker in de stromende regen met de *klimschaatsen* onder gebonden naar boven klauteren om de stroomvoorziening weer op orde te brengen.

Het was niet bepaald mijn favoriete bezigheid. Maar ja, als de plicht roept dan ga je. Enkele jaren later is (in 1970) ook dat stuk ondergronds gegaan.

Bouw en montagevoorschriften van de Laagspanningsnetwerken. De vader van Paul Datema had eens een leuk instructieboekje gekregen van voormalig installateur H. Hes uit Niekerk bij Zoutkamp, met daarin diverse tekeningen over hoe het bovengrondse net aangelegd diende te worden. Ik heb dit boekje ter inzage gekregen.

Het laatste stukje bovengronds netwerk staat in Tinallinge

Van lieverlee is in de gehele provincie het bovengrondse net vervangen door bekabeling. Bij mijn weten is het allerlaatste stukje ca. 20 jaar geleden vervangen. Dat liep naar een klein pompgebouwtje dat de Vliedorpster- en Zuurdijksterpolder drooghield. Het stond op

de dijk van het Reitdiep en de voeding kwam van het grote gemaal 'de Waterwolf' bij Electra, een kilometer oostelijk. Paul Datema, een landbouwer uit Tinallinge, was daar getuige van en had het historische besef om daar een stukje van te redden. Hij kreeg twee palen mee en plaatste die in z'n voortuin bij zijn boerderij aan de Vennenweg tussen Baflo en Tinallinge. Al is het maar tien meter lang en niet daadwerkelijk meer functionerend, het kan waarschijnlijk als laatste stukje bovengronds net van de provincie worden beschouwd. Kom je eens in de buurt, rij dan vanuit Baflo naar Tinallinge. Ongeveer 400 meter voorbij het dorp zie je aan je linkerzijde in de tuin van Datema een stukje elektrificatiehistorie.

Tjeert van Hoogen
 * Noordhorn 21 feb. 1938
 † Zuidhorn 20 april 1988

Bij het inventariseren van het archief stuitten we op albums van Tjeert van Hoogen. Ze werden op 28 oktober 2011 door zijn weduwe Corrie aan de HKZ geschonken. In de schenkingsakte is sprake van '6 albums met foto's en ansichtkaarten van Zuidhorn, Noordhorn en Brilt, verzameld door Tjeert van Hoogen'. Velen hebben door de jaren heen dankbaar gebruik gemaakt van deze verzameling bij het illustreren van boeken en artikelen over de geschiedenis van Zuidhorn

28 okt. 2011 Mevr. Van Hoogen-Brink, leest de akte voor. Voorzitter Gaeuwke Bosma en bestuurslid Albert Teelken horen toe